

بررسی و سنجش ویژگی‌های کارآفرینی دهیاران و تاثیر مهارت‌های فنی و حرفه‌ای بر آن

حسین ایمانی جاجرمی *

پیمان پوررجب میاندوآب **

تاریخ دریافت: ۱۷ بهمن ۱۳۸۹

تاریخ پذیرش: ۱۴ شهریور ۱۳۹۰

چکیده

برای انجام فعالیت‌های کارآفرینانه، به مجموعه وسیعی از مهارت‌ها نیاز است. مهارت‌های فنی و حرفه‌ای، برای موفقیت در فرایند کسب و کار، ضروری هستند. مهارت‌های فنی کارآفرینان موفق، فراتر از تولید کالا یا خدمات متعارف در بازار هستند. هدف اصلی مقاله حاضر، سنجش ویژگی‌های کارآفرینی و تأثیر مهارت فنی و حرفه‌ای بر آن در دهیاران به عنوان مدیران جدید روستایی است. یافته‌های پژوهش‌های اخیر نشان داده است که ویژگی‌های رفتاری کارآفرینان، از نوع بسیاری برخوردار است. با توجه به تنوع ویژگی‌های مذکور، چهار مورد انتخاب شد و پرسشنامه پژوهش در بین ۷۶ نفر از مدیران روستایی (دهیاران) روستاهای شهرستان میاندوآب توزیع گردید و یافته‌های آن مورد تحلیل قرار گرفت. طبق نتایج پژوهش، نمره دهیاران در سه ویژگی، بیش از متوسط نظری (۲/۵) است و از شدت قوی برخوردار است. آنها در ویژگی دیگر نیز ضعف دارند و در مجموع، دهیاران مورد بررسی، از میانگین کارآفرینی بیشتر از حد متوسط (۳) برخوردارند. همچنین با سنجش تأثیر دو متغیر سن و تحصیلات (متغیرهای زمینه‌ای) و مهارت فنی و حرفه‌ای و تمایل به راه‌اندازی کسب و کار به صورت ترکیب دومتغیری، مشخص گردید که متغیرهای ترکیبی تحصیلات-مهارت فنی و حرفه‌ای و تحصیلات-تمایل به راه‌اندازی کسب‌وکار، بر میزان کارآفرینی دهیاران تأثیر ندارند، لیکن ترکیب متغیر سن-مهارت فنی و حرفه‌ای و سن-تمایل به راه‌اندازی کسب‌وکار با کارآفرینی دهیاران، رابطه معنی‌دار دارد.

کلیدواژه‌ها: کارآفرینی، کارآفرین، مهارت‌های کارآفرینی، مهارت فنی و حرفه‌ای، دهیاران، میاندوآب.

---

* استادیار جامعه‌شناسی دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران. imanijajarmi@gmail.com

** کارشناس ارشد جامعه‌شناسی توسعه اجتماعی روستایی دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران. (نویسنده مسئول)

peyman.azar@gmail.com

مقدمه و بیان مسأله

روستا کوچک‌ترین واحد تشکیلاتی و اجتماعی در ایران محسوب می‌شود و بدیهی است که این واحد اجتماعی، به لحاظ وجود مناسبات اجتماعی، اقتصادی و پایبند بودن افراد به قوانین عرفی و مدنی، به تشکیلات سازمان مدیریتی نیاز دارد (مهدوی و نجفی کانی، ۱۳۸۴: ۲۱).

انجام اصلاحات ارضی^۱ که هدف از اجرای آن، حذف قدرت سیاسی مالکان بود، موجب گردید که ساخت مدیریت روستا، به طور جدی آسیب ببیند. به طوری که یکپارچگی و بهم پیوستگی ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی، سیاسی حیات یک روستا در ساخت سنتی، با حذف مالک از بین رفت (طالب، ۱۳۷۶: ۸۲). نیروهای دولتی در قالب سپاه ترویج، سپاه بهداشت، انجمن ده، خانه انصاف و خانه فرهنگ روستایی در روستاها حضور یافتند و شرکت‌های تعاونی روستایی نیز به منظور پر کردن خلاء مدیریت مالی ایجاد شدند که با کوتاه شدن دست مالکان در روستاها پدید آمده بود (مهدوی، ۱۳۷۷: ۳۵). یکی از دلایل اصلی عدم موفقیت شرکت‌های تعاونی روستایی، ضعف مدیریت آنها بود. سرپرستی شرکت‌های تعاونی مذکور، به افرادی غالباً ناآشنا با وضعیت اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی روستا واگذار شده بود که این وضعیت، موجب دوری اعضای تعاونی از سرپرستان می‌شد. علاوه بر این، تعداد مدیران عامل این قبیل تعاونی‌ها نیز ناکافی بودند و اکثراً از آموزش‌های لازم برخوردار نبودند (ازکیا، ۱۳۸۵: ۱۸۱).

گرچه حذف سلطه مالک و جانشین کردن قدرت دولت در جامعه روستایی، در برهه‌ای از زمان، موجب علاقه زارعان به رژیم و رضایت آنها شد، ولی به تدریج، به توسعه روابط شهر و روستا و مهاجرت عظیم روستاییان به شهر انجامید (طالب و عنبری، ۱۳۸۴: ۲۲۰). استقرار و گسترش صنایع وابسته در تهران و چند شهر بزرگ دیگر، بخشی از نیروی کار آزاد شده بخش کشاورزی را جذب کرد، ولی قسمت اعظم این نیرو، به دلیل نداشتن مهارت و تخصص لازم، در بخش خدمات جذب گردید (وثوقی، ۱۳۸۶: ۴۸).

کارآفرینی به لحاظ اشتغال و خدمات، برای جامعه روستایی ایران اهمیت دارد: به لحاظ اشتغال، بر اساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵، نرخ بیکاری مناطق روستایی، ۱۴/۷۴ درصد و نرخ مشارکت نیروی کار، ۴۰/۸۵ درصد است. جمعیت فعال روستایی در سال ۱۳۸۵، حدود ۷۴۹۴۰۰۰ نفر است که از این تعداد، ۶۳۹۰۰۰۰ نفر شاغل و ۱۱۰۴۰۰۰ نفر نیز بیکار جویای کار هستند (امینی، ۱۳۸۷: ۱۴). اما مشکل بسیاری از این بیکاران، به‌ویژه تحصیلکردگان دانشگاهی، عدم آشنایی با مهارت‌های کارآفرینی و فنی و حرفه‌ای است. ساختار موجود در دانشگاه‌های کشور، با هدف آموزش تخصصی دانشجو شکل گرفته است و کمتر تقویت و پرورش کارآفرین مورد توجه است. به طوری که فارغ‌التحصیلان امروزی دانشگاه‌ها، اغلب با مفاهیم

بررسی و سنجش ویژگی‌های کارآفرینی دهیاران و ...

اولیه کارآفرینی آشنا نیستند (mardomsalari.com). از این رو، برای حفظ جمعیت روستایی و رونق مناطق روستایی، به منظور تحقق توسعه اقتصادی، به کارآفرینی در مقیاس کوچک و متوسط نیاز است (اسلام^۱، ۲۰۰۹: ۲-۱).

به لحاظ خدمات، امروزه الگوی حکومت جامعه‌مدار^۲ (توانمندسازی جامعه به جای خدمت‌رسانی مستقیم دولتی) به میزان بسیاری مورد توجه قرار گرفته است (مقیمی، ۱۳۸۳: ۱۵۳). به همین دلیل، دهیاری به عنوان سومین الگوی مدیریت روستایی، در اواخر دهه ۱۳۷۰ تأسیس گردید. قانون، این سازمان را نهاد عمومی غیردولتی^۳ محسوب کرد که اداره امور محلی را با نظارت روستائیان از طریق شورای اسلامی روستا انجام می‌دهد (ایمانی جاجرمی، ۱۳۸۷: ۳۸۵). در حال حاضر، به جای خدمت‌رسانی بر اساس رویه پیشین، دولت‌ها و حکومت‌های محلی تلاش می‌کنند تا شهروندان، تشکل‌های محلی و سازمان‌های اجتماعی را به گونه‌ای توانمند کنند که ابتکارات جمعی را برای حل مشکلات مورد استفاده قرار دهند. از این رو، جنبه‌های مهم توانمندسازی سازمان‌های غیردولتی به صورت زیر مشخص شده‌اند:

حجم و گستره سازمان‌های غیردولتی، تنوع، روابط شبکه‌ها و انجمن‌های غیردولتی، توانایی تأثیرگذاری بر برنامه‌ها و سیاست‌های دولتی، رابطه با بخش خصوصی، استقلال، میزان مشارکت و رفع نیازهای اعضا، استمرار، ظرفیت‌سازی، توانایی ارتباطات و دستیابی به فناوری اطلاعات و نوآوری (مقیمی، ۱۳۸۳: ۱۳۲-۱۳۳ و ۱۵۳). سند توسعه برنامه چهارم نیز نقش مهمی برای مدیریت روستایی در تحقق اهداف چشم‌انداز توسعه قائل است. یکی از بخش‌های مهم روستایی، حوزه اقتصادی است. بر اساس سند توسعه برنامه چهارم، زیربخش مدیریت روستایی می‌تواند در ایجاد اشتغال و کاهش بیکاری، ایجاد ساز و کار مناسب برای رشد بهره‌وری عوامل تولید، پشتیبانی از کارآفرینی و نوآوری، ارتقای میزان درآمد و زندگی روستائیان، رفع فقر و نیز ارتقای ظرفیت‌های بخش خصوصی و تعاونی برای کاهش تصدی‌گری دولت عمل کند (معاونت امور دهیاری‌ها، سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور، ۱۳۸۴: ۸). از این رو، مدیران روستایی باید مهارت‌های لازم مدیریتی، ارتباطی، فنی، کارآفرینی و غیره را داشته باشند تا بتوانند با جلب مشارکت مردم، در خدمت‌رسانی به جامعه روستایی دگرگونی ایجاد کنند.

نتایج پژوهش‌های میلر-دنی در سال ۱۹۸۳ نیز نشان داد که مهم‌ترین عامل کارآفرینی در سازمان‌های کوچک و متمرکز، خصوصیات مدیرعامل است (صمدآقایی، ۱۳۷۸: ۱۰۰). به همین دلیل، شورای اسلامی روستا باید در انتخاب دهیار بسیار دقت کند. پرورش شخصیت‌هایی ریسک‌پذیر، نوآور، آگاه به فرصت‌های

1 Islam

2 Social-Based Government

3 Public Non-Government Organization

توسعه روستایی، دوره سوم، شماره ۲، پاییز و زمستان ۱۳۹۰

اقتصادی محیط، با اعتماد به نفس بالا و غیره، بدون آموزش‌های کارآفرینی میسر نیست. لیکن زیربنای اولیه مجموعه آموزش‌های مذکور، آموزش‌های فنی و حرفه‌ای است.

بنابراین، برای پی بردن به توانایی‌های بالقوه مدیران روستایی و تقویت توانمندی‌هایشان، شناخت ویژگی‌های آنان ضروری است. در پژوهش حاضر به دو پرسش زیر پاسخ داده می‌شود: (۱) دهیاران (مدیران روستایی) تا چه حد ویژگی‌های کارآفرینانه دارند؟، (۲) مهارت‌های فنی و حرفه‌ای دهیاران، چه تأثیری بر میزان کارآفرینی آنان دارد؟

ویژگی‌های کارآفرینان

ویژگی‌های کارآفرینان بسیار فراوان است. قبل از تشریح ویژگی‌های کارآفرینان، ضروری است واژه‌های کارآفرینی و کارآفرین تعریف شوند. به اعتقاد شومپتر^۱، کارآفرین (آنترپرنور) فردی ریسک‌پذیر است که فرصت و امکان خلق روش‌ها و فنون جدید، بهبود سازماندهی یا توسعه منابع جدید را به خوبی تشخیص می‌دهد (متوسلی، ۱۳۸۴: ۲۸۵). کارآفرین^۲، کسب و کاری را با هدف سودآوری و رشد ایجاد می‌کند. چنین شخصی با رفتار نوآورانه شناخته می‌شود و فعالیت‌های مربوط به مدیریت راهبردی را در کسب و کار مورد استفاده قرار می‌دهد (لند استروم^۳، ۲۰۰۵: ۱۶).

ویرتن^۴ نیز کارآفرینی^۵ را فرایندی پویا تعریف می‌کند که کارآفرین برای بهره‌برداری از نوآوری اقتصادی به منظور خلق ارزش جدید در بازار، آن را ایجاد و مدیریت می‌کند. کارآفرین، ذهنی کارآفرینانه همراه با انگیزه دستیابی به موفقیت دارد (دانائی فرد، فروهی و صالحی، ۱۳۸۶: ۲۳۹).

دانشکده بازرگانی هاروارد^۶ (۲۰۰۲)، کارآفرینی را روش مدیریت فرصت‌های در حال گذر می‌داند. این رویکرد مدیریتی به کارآفرینی، مستلزم تشخیص و تعقیب مستمر فرصت‌ها، تجمع و سازماندهی منابع به منظور نشان دادن فرصت‌های باز و نیز ارزیابی مستمر نیازها با تغییرات مداوم شرایط است (فورتر^۷، ۲۰۰۶: ۲۸).

پژوهشگران ویژگی‌های مختلفی را برای کارآفرینان شناسایی کرده‌اند. برخی از ویژگی‌ها، روان‌شناختی هستند. به این نوع رویکرد که تبیین ویژگی‌های شخصیتی در آن مورد توجه قرار می‌گیرد، رویکرد ویژگی‌ها گفته می‌شود. حالت‌های ذهنی مثبت، نیاز به موفقیت، اعتماد به نفس، تمایل به ریسک، خلاقیت و نوآوری و

1 Schumpeter
2 Entrepreneur
3 Landstrom
4 Virtanen
5 Entrepreneurship
6 Harvard Business School
7 Forter

بررسی و سنجش ویژگی‌های کارآفرینی دهیاران و ...

غیره از جمله ویژگی‌های مذکور است (احمدپور داریانی و مقیمی، ۱۳۸۷: ۷۲-۷۰). در رویکرد روان‌شناختی فرض می‌شود که یک ویژگی، صفت نسبتاً پایدار و بادوامی است که آثار قدرتمندی را بر رفتار خواهد داشت (چل^۱، ۲۰۰۸: ۶). نیاز به موفقیت^۲، ریسک‌پذیری متعادل^۳، تحمل ابهام^۴ و خلاقیت^۵، از مهم‌ترین ویژگی‌های کارآفرینان هستند.

(۱) نیاز به موفقیت: منظور از انگیزه موفقیت، تمایل فرد به کسب هدف بر اساس مجموعه‌ای از استانداردهاست (دیکینس و فریل^۶، ۲۰۰۳: ۱۴). مک کله‌لند^۷ نیاز به موفقیت را نوعی ویروس ذهنی می‌داند که که در ذهن شخص، بیانگر اندیشه‌هایی درباره خوب انجام دادن کاری یا انجام کاری به نحوی بهتر از قبل است. یعنی کار کارتر، سریع‌تر، با زحمت کمتر و با نتیجه بهتر انجام شود (ازکیا و غفاری، ۱۳۸۴: ۲۱۷).

(۲) ریسک‌پذیری متعادل: ریسک معتدل شامل فعالیت‌هایی هستند که مهارت و کوشش شخص در آن نقش اصلی را بازی می‌کند. ممکن است در آن فعالیت‌ها شانس و اقبال هم نقشی داشته باشد اما تاثیر شانس به واسطه مهارت و تلاش فرد به حداقل می‌رسد و نتیجه کار جزو مسئولیت‌های شخص محسوب می‌شود (کردنائیج، زالی، هومن و شمس، ۱۳۸۶: ۹۸).

(۳) تحمل ابهام: تحمل ابهام، پذیرش عدم قطعیت به عنوان یک هنجار در زندگی است، یعنی توانایی زندگی با حداقل دانش درباره محیط (کردنائیج، زالی، هومن و شمس، ۱۳۸۶: ۹۱).

(۴) خلاقیت: خلاقیت، استعداد و قابلیت انسان در تولید آثار ابتکاری، نوآورانه و سودبخش است (شریفی، ۱۳۸۳: ۱۶). نوآوری^۸ نتیجه خلاقیت و استفاده مؤثر از ایده‌هایی است که بیشتر بر تولید و خدمات تأکید می‌کنند (پرداختچی و شفیع‌زاده، ۱۳۸۵: ۳۴).

این ویژگی‌های کارآفرینان با هم ارتباط دارند، به طوری که پژوهش‌ها نشان داده است کشف فرصت کارآفرینانه، مقدار زیادی تحمل ابهام را شامل می‌شود. همچنین توانایی ایده‌پردازی و نوآوری، نیازمند برخورداری از ویژگی تحمل ابهام است. این ویژگی نیز با ریسک‌پذیری رابطه مستقیم دارد (کردنائیج و همکاران، ۱۳۸۶: ۹۳). در بحث عوامل مؤثر بر کارآفرینی، به طور کلی دو فرایند مهم نظریه‌سازی در کارآفرینی وجود دارد: (۱) فرایند روان‌شناختی، (۲) فرایند جامعه‌شناختی. پژوهشگران روان‌شناختی، به دنبال تشخیص ویژگی‌های روانی کارآفرینان هستند. این ویژگی‌ها با عملکرد کارآفرینانه ارتباط دارند. تاکنون سه عامل اساسی

1 Chell
2 Need for Achievement
3 Balanced Risk-taking
4 Tolerance of Ambiguity
5 Creativity
6 Deakins & Freel
7 Mc Clelland
8 Innovation

در خصوص کارآفرینان مورد بررسی قرار گرفته است که عبارت‌اند از آثار روانی، مشخصات شخصی و آثار تجربه قبلی فرد (مقیمی، ۱۳۸۳: ۷۹-۷۸).

در نظریه‌های جامعه‌شناختی نیز این موضوع مورد توجه است که چگونه محیط بر کارآفرینی تأثیر می‌گذارد. برخی از عوامل محیطی مؤثر بر کارآفرینی در حوزه جامعه‌شناختی عبارت‌اند از: اهمیت نرخ سرمایه‌گذاری سازمان‌ها، عوامل سیاسی و خط‌مشی دولت، فرهنگ، موقعیت مکانی، حرفه‌ای شدن کارآفرینی (مقیمی، ۱۳۸۳: ۷۹). جان استوارت میل^۱ (۱۸۴۸) ضمن ابداع واژه کارآفرینی در ادبیات انگلیس، نخستین فردی است که ریسک‌پذیری را عامل اصلی تمایز بین مدیر و کارآفرین معرفی کرد (کردنائیچ و همکاران، ۱۳۸۶: ۶۳). نخستین بار ماکس وبر در آغاز قرن بیستم، تأثیر فرهنگ را بر کارآفرینی مورد تأکید قرار داد. به اعتقاد وبر، فرهنگ پروتستانیتیزم برای انضباط، سخت‌کوشی، صرفه‌جویی، به تعویق انداختن کامجویی، گردآوری ثروت بدون مصرف تجملی و مباحثات به توفیق اقتصادی، اهمیت قائل است. وی معتقد است که این رفتار، آموخته شده است و رقابت‌جویی، رفتار آنتروپرنوری را تقویت می‌کند (سیدمن، ۱۳۸۷: ۷۴).

یافته‌های پژوهش‌های پیشین، نشان می‌دهند که عواملی نظیر تجربه کاری، مدل‌های نقش، نارضایتی، تحصیلات و قابلیت‌های فردی، بر کارآفرینی تأثیر می‌گذارند. تجربه کاری^۲ به دلیل آشنا کردن فرد با بازار کار، ایجاد دانش و شبکه‌های ارتباطی لازم و نیز پس‌انداز، بر کارآفرینی مؤثر است. مدل‌های نقش^۳ نیز با ایجاد علاقه و یادگیری، بر کارآفرینی تأثیر می‌گذارند. نارضایتی^۴ نیز به صورت نارضایتی شغلی، نیاز به استقلال بیشتر، آرزوی کنترل بیشتر بر تصمیم‌گیری‌ها و چشم‌انداز بهتر درآمدی جلوه می‌کند. متغیر تحصیلات نیز از طریق محتوا و مطالب دروس و دوره‌های آموزش کارآفرینی بر آن تأثیر می‌گذارند. عامل قابلیت^۵ که ترکیبی از شبکه‌های فردی، آموزش شغلی، تحصیلات، دانش ضمنی و تجارب یادگیری است، بر میزان نارضایتی افراد یا تجربه کاری آنها اثر می‌گذارد و شخص را به کارآفرینی سوق می‌دهد (لندستروم و استیونسون، ۲۰۰۳: ۲۰۶).

چهارچوب نظری

فعالیت‌های کارآفرینانه، به مجموعه وسیعی از مهارت‌ها نیاز دارد. تعدادی از مهارت‌ها شناخته شده‌اند و در ادبیات کارآفرینی، مورد توجه بوده و کارآفرینان حرفه‌ای آنها را مهارت‌های ضروری کارآفرینان دانسته‌اند. اما تعدادی از مهارت‌ها کمتر مورد توجه کارآفرینان، به‌ویژه کارآفرینان جدید است. در ادبیات کارآفرینی، هفده

1 John Stuart Mill
2 Working Experience
3 Role Models
4 Competence
5 Technical Skills
6 Lundstrom & Stevenson

بررسی و سنجش ویژگی‌های کارآفرینی دهیاران و ...

مهارت در چهار دسته، رده‌بندی شده است. در دسته اول، چهار مهارت وجود دارد، که در قالب مهارت‌های فنی^۱ دسته‌بندی می‌شوند (جدول ۱). لیونز^۲ (۲۰۰۲) معتقد است که مهارت‌های فنی و حرفه‌ای، برای موفقیت در فرایند کسب و کار فرد ضروری هستند. پژوهش‌های ماینر و اسمیت^۳ نشان داده است که مهارت‌های فنی کارآفرینان موفق، فراتر از تولید کالا یا خدمات متعارف در بازار است. به اعتقاد آنها، در انتهای پیوستار مهارت‌های فنی، کارآفرینان افزارمند یا صنعتگر قرار دارند (ویلیام و همکاران^۴، ۲۰۰۵: ۳-۴). مهارت‌های مذکور، مبتنی بر آموزش‌های فنی و حرفه‌ای هستند. آموزش‌های فنی و حرفه‌ای، با هدف ارتقا و انتقال دانش کار و ایجاد مهارت‌ها و افزایش بهره‌وری، به‌روز کردن و ارتقای معلومات و تجارب شاغلان، رشد استعدادهای بارز و به فعلیت درآوردن استعدادهای نهفته برای تصدی مشاغل و حرف گوناگون انجام می‌شوند تا توانایی افراد برای انجام کاری که به آنها محول می‌شود، به میزان مطلوب برسد (عظیمی چنق، ۱۳۸۲: ۲۰).

جدول (۱): مهارت‌های فنی

مهارت	طبقه	مفهوم
مهارت‌های فنی	۱. مهارت عملی	مهارت لازم برای تولید کالا یا خدمات
	۲. مهارت‌های استخراجی	مهارت‌های لازم برای به دست آوردن مواد خام یا ملزومات
	۳. شکاف تولید یا اداره	مهارت‌های لازم برای تطبیق نیازها و قابلیت‌ها
	۴. فناوری / تاسیسات / ابزار	مهارت‌های لازم برای شناسایی و به دست آوردن ابزار و تجهیزات

در طبقه دوم، شش مهارت وجود دارد که می‌توان آنها را مهارت‌های مدیریتی^۵، در نظر گرفت (جدول ۲). چهار مهارت اول، به طور عمومی در مهارت‌های مدیریتی به مثابه مهم‌ترین ابزارهای راه‌اندازی هر کسب‌وکاری پذیرفته شده‌اند. پنجمین مهارت بیشتر در مشاوره‌های کسب و کار مورد استفاده قرار می‌گیرد. در حال حاضر، علاقه فراوانی به مشاوران راه‌اندازی کسب و کار ایجاد شده است، لیکن باید گفت این هیئت‌های مشاوره، چندان مورد توجه متخصصان کارآفرینی نیستند. اما آموزش (یادگیری) در سطوح عالی‌تر و نیز مهارت حل مسأله، پیوسته با موفقیت‌های کسب‌وکار مرتبط هستند. با این حال، مورد استفاده قرار نمی‌گیرند (ویلیام و همکاران، ۲۰۰۵: ۵).

1 Technical Skills

2 Lyons

3 Miner & Smith

4 William and et al

5 Managerial Skills

توسعه روستایی، دوره سوم، شماره ۲، پاییز و زمستان ۱۳۹۰

جدول (۲): مهارت‌های مدیریتی

مفهوم	طبقه	مهارت
برنامه‌ریزی، سازماندهی، نظارت، رهبری و شبکه‌سازی	۱. مدیریت	مهارت‌های مدیریتی
شناخت مشتری، توزیع کانالی، زنجیره‌های عرضه	۲. فروش و بازاریابی	
مدیریت منابع مالی، حسابداری و بودجه‌ریزی	۳. امور مالی	
مدیریت ریسک، امنیت و استقلال	۴. شرکت‌های حقوقی	
ارتباطات گروه مشاوره‌ای	۵. ارتباطات مردمی- اجرایی	
حل مسأله	۶. یادگیری درجه عالی	

مهارت‌های کارآفرینی^۱ نیز در سه رده، طبقه‌بندی شده‌اند (جدول ۳). به اعتقاد لیونز (۲۰۰۲) مهارت‌های کارآفرینی، برای توسعه نوآوری‌های تولیدی، خدماتی و نیز تعمیم راه‌حل‌هایی برای ظهور نیازها در بازار ضروری هستند. همان‌طور که جستجوی محیط برای تشخیص فرصت‌ها در کسب و کار، معنای اساسی کارآفرینی است، تشخیص فرصت‌های بازار نیز برای تعریف مهارت کارآفرینی بسیار مهم است. توانایی در صحبت ماهرانه و اشکال صحبت شفاهی و بصری، مهارت مفیدی برای کارآفرین است.

جدول (۳): مهارت‌های کارآفرینی

مفهوم	طبقه	مهارت
برنامه کسب‌وکار، مهارت‌های ارائه	۱. مفهوم کسب و کار	مهارت‌های کارآفرینی
تشخیص شکاف بازار، بهره‌گیری از فرصت‌های بازار	۲. جستجوی محیطی	
تعادل مستقل همراه با بهره‌گیری از مشاور	۳. شبکه و هئیت مشاوره	

چهارمین نوع مهارت‌ها در چهار طبقه با عنوان مهارت‌های بلوغ شخصیتی^۲ رده‌بندی شده‌اند (جدول ۴). لیونز اعتقاد دارد که این مهارت‌ها به کسب خودآگاهی، بلوغ عاطفی، توانایی و اراده به قبول مسئولیت و خلاقیت نیاز دارند.

جدول (۴): مهارت‌های بلوغ شخصیتی

مفهوم	طبقه	مهارت
توانایی درون‌نگری و انعکاس اعمال به سوی خود	۱. خودآگاهی	مهارت‌های بلوغ شخصیتی
توانایی بر عهده گرفتن مسئولیت برای حل یک مشکل	۲. حسابرسی	
توانایی عاطفی به منظور اقدام برای حل یک مشکل	۳. کنار آمدن عاطفی	
توانایی خلق راه‌حلی نو برای حل یک مشکل	۴. خلاقیت	

1 Entrepreneurial Skills
2 Personal Maturity Skills

بررسی و سنجش ویژگی‌های کارآفرینی دهیاران و ...

مهارت‌های مذکور به تازگی در ادبیات کارآفرینی مورد بحث قرار گرفته‌اند، و به ندرت در برنامه‌های آموزشی کارآفرینی، مورد توجه قرار هستند (ویلیام و همکاران، ۲۰۰۵: ۵۶-۸).

بنابراین، می‌توان گفت دانش به‌ویژه یادگیری و تلاش برای یافتن دانش جدید، برای درک ایجاد کسب و کارهای کارآفرینانه، بسیار مؤثر و مهم است. برای ایجاد کسب و کارهای جدید، به مهارت‌ها و دانش منحصربه‌فردی نیاز است و سرمایه انسانی، مهم‌ترین تأثیر را در این زمینه دارد. بر مبنای معیارهای رایج، تحصیل، آموزش و تجربه کاری مهم هستند (مقیم و احمدپور داریانی، ۱۳۸۷: ۲۱۱-۲۱۰).

اما هدف آموزش مهارت‌های کارآفرینی در قالب‌های فنی، مدیریتی، کارآفرینی و بلوغ شخصیتی چیست؟ هدف اولیه از توسعه کارآفرینی، تربیت کردن افراد متکی به نفس و آگاه به فرصت‌هاست (کتون^۱، ۱۹۹۰: ۱۴۷).

هدف آموزش‌های کارآفرینی، بهبود و ایجاد انگیزه در افراد به منظور گرایش به فرصت‌جویی، ابتکار، مخاطره‌پذیری و غیره است (گیب^۲، ۱۹۸۷: ۳۸). از این رو، تدوین و برگزاری دوره‌ها و کارگاه‌های آموزشی مرتبط با اشتغال و کارآفرینی، به منظور ارتقای دانش کاربردی، نحوه تجاری‌سازی مهارت‌های شغلی، راه‌اندازی کسب و کار و تغییر نگرش دانش‌آموختگان، می‌تواند در دوره‌های آموزشی فنی و حرفه‌ای مورد توجه قرار گیرد. بنابراین، توسعه کارآفرینی باید در ورودی، فرایند، محصول، خروجی و پیامد، به طور مستمر مورد توجه باشد تا بتوان دانش‌آموختگان کارآفرین، خلاق و توانمند تربیت کرد. سازمان فنی و حرفه‌ای، آموزش کارآفرینی را در کنار آموزش‌های فنی و حرفه‌ای افزایش داده است تا موجب رشد بهره‌وری شود و از اتلاف منابع مادی و انسانی جلوگیری کند (عظیمی چنقز، ۱۳۸۲: ۲۴).

پیشینه پژوهش

از جمله پژوهش‌های پیشین، می‌توان موارد زیر را بیان کرد:

(۱) طرح پژوهش‌های بررسی و تحلیل زمینه‌های کارآفرینی روستاییان در فرایند توسعه نواحی روستایی (بررسی موردی: دهستان برآن جنوبی، شهرستان اصفهان). نتایج پژوهش کاربردی مذکور که رضوانی و نجارزاده در سال ۱۳۸۷ انجام داده‌اند، نشان داد که ۲/۳۳ درصد از روستاییان، آشنایی بسیار زیاد، ۱۸/۷۶ درصد آشنایی زیاد، ۲۳/۵۶ درصد آشنایی کم و ۵۵/۳۵ درصد نیز آشنایی بسیار کمی با زمینه‌ها و مهارت‌های کارآفرینی دارند. این وضعیت در همه شاخص و متغیرهای پژوهشی، کم و بیش یکسان است.

1 Cotton
2 Gibb

توسعه روستایی، دوره سوم، شماره ۲، پاییز و زمستان ۱۳۹۰

۲) بررسی و سنجش ویژگی‌های کارآفرینی مدیران شرکت مخابرات ایران. در این پژوهش کاربردی که جهانگیری و کلاتری ثقفی با روش پیمایش و توصیفی در سال ۱۳۸۶ انجام داده‌اند، نتایج ذیل به دست آمده است: الف) مدیران نمونه شرکت مخابرات ایران از ویژگی‌های کارآفرینانه برخوردار هستند، ب) بین کارآفرینی مدیران شرکت مخابرات با جنسیت، مدرک تحصیلی، و سابقه خدمتی آنها رابطه وجود ندارد.

روش پژوهش

در پژوهش حاضر، از روش پیمایش استفاده شده است و ابزار مورد استفاده برای گردآوری داده‌ها، پرسشنامه است. پرسشنامه مورد استفاده در پژوهش حاضر، پیش‌ساخته است. پس از بررسی مبانی نظری و پژوهش‌های مربوط به رویکرد و ویژگی‌های شخصیتی کارآفرینان، چهار ویژگی ذیل، به‌عنوان معیار مهم کارآفرینان تعیین گردید: نیاز به موفقیت (انگیزه پیشرفت)، خلاقیت، ریسک‌پذیری متعادل و تحمل ابهام. پژوهش حاضر، به لحاظ ماهیت و روش، توصیفی و به لحاظ بررسی ارتباط عوامل مختلف با کارآفرینی، از نوع پژوهش وابستگی به منظور تعیین معنی‌دار بودن تفاوت بین میانگین گروه‌ها است و به دلیل قابل اجرا بودن، کاربردی است.

چهارچوب زمانی و حوزه جغرافیایی مورد بررسی

چهارچوب زمانی پژوهش حاضر، از نوع عرضی یا مقطعی است که فقط یک بار در یک مقطع زمانی چندماهه انجام شده است. پژوهش حاضر در نیمه اول سال ۱۳۸۸ انجام شده است. شهرستان میاندوآب از توابع استان آذربایجان غربی در حد فاصل بین شهرهای بوکان، ملکان، مهاباد و شاهیندژ قرار دارد و در واقع، پل ارتباطی استان‌های آذربایجان غربی، آذربایجان شرقی و کردستان محسوب می‌شود. بر اساس اطلاعات آخرین سرشماری عمومی نفوس و مسکن، آذربایجان غربی ۱۴ شهرستان، ۳۶ بخش، ۳۶ شهر و ۳۰۳۱ آبادی دارای سکنه دارد و کل آبادی‌ها (دارای سکنه و فاقد سکنه) ۳۳۰۵ است. جمعیت شهرستان میاندوآب، بر اساس سرشماری سال ۱۳۸۵، برابر با ۲۴۵۱۵۸ نفر بوده است که از این تعداد، ۱۲۳۹۹۴ مرد و ۱۲۱۱۶۰ نفر زن هستند. از جمعیت کل استان، ۶۰ درصد در شهر و ۴۰ درصد نیز در روستا ساکن هستند.

جامعه آماری و برآورد حجم نمونه

جامعه آماری مورد بررسی در پژوهش حاضر، همه دهیاران روستاهای شهرستان میاندوآب هستند. بر اساس جدیدترین آمار در سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌ها، شهرستان میاندوآب، ۲۰۵ روستا دارد که ۹۵ مورد

بررسی و سنجش ویژگی‌های کارآفرینی دهیاران و ...

آن، دهیاری و دهیار دارند. برای تعیین حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران و نمونه‌گیری تصادفی ساده، ۷۶ دهیار انتخاب گردید و پرسشنامه بین آنها توزیع شد. در پژوهش حاضر، پرسشنامه دو بخش را شامل می‌شود: بخش اول، چهار متغیر (مستقل) را شامل می‌شود که از بین آنها، دو متغیر زمینه‌ای (سن و تحصیلات) و دو متغیر نیز مهارتی و گرایشی (مهارت فنی و حرفه‌ای و تمایل به راه‌اندازی کسب‌وکار) هستند. بخش دوم نیز ۷۲ پرسش چهار گزینه‌ای، در طیف لیکرت (کاملاً موافقم، نسبتاً موافقم، نسبتاً مخالفم و کاملاً مخالفم) و به ترتیب با امتیاز ۴، ۳، ۲، ۱ تنظیم گردید. در متغیر تحمل ابهام، امتیازدهی به طور معکوس ۱، ۲، ۳، ۴ انجام شد.

یافته‌های پژوهش

الف) یافته‌های توصیفی

در پژوهش حاضر، جامعه آماری، دهیاران روستاهای شهرستان میاندوآب هستند. تعداد دهیاران در روستاهای مذکور، ۹۵ نفر است. ۷۶ پرسشنامه در بین نمونه‌های آماری توزیع گردید. همه دهیاران مورد بررسی، مرد بودند.

۱) سن دهیاران: با بررسی ترکیب سنی دهیاران، در قالب هفت رده سنی مشخص گردید که ۲۹ نفر (۳۸/۲٪) بین ۲۹-۲۵ سال، ۴۰ نفر (۵۲/۶٪) بین ۳۴-۳۰ و ۶ نفر (۷/۹٪) بین ۳۹-۳۵ سن دارند. فقط یک دهیار بین ۴۴-۴۰ سال سن دارد. میانگین سنی دهیاران، ۲۹/۵ سال است.

۲) تحصیلات دهیاران: در پژوهش حاضر، هشت مقطع تحصیلی در نظر گرفته شد. بر اساس اطلاعات حاصل، میزان تحصیلات ۳۴ نفر (۴۴/۷٪) از دهیاران، کارشناسی، ۲۵ نفر (۳۲/۹٪) دیپلم، ۱۰ نفر (۱۳/۲٪) کاردانی، ۴ نفر (۵/۳٪) راهنمایی و ۳ نفر (۳/۹٪) نیز در سطح متوسطه است.

۳) مهارت فنی و حرفه‌ای: یافته‌های پژوهش نشان داد که ۴۱ نفر (۵۳/۹٪) از دهیاران، از مراکز آموزشی مانند سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای و غیره، گواهی مهارت دریافت کرده‌اند و ۳۵ نفر (۴۶/۱٪) نیز از مهارت رسمی برخوردار نیستند.

۴) تمایل به راه‌اندازی کسب و کار: بر اساس یافته‌های پژوهش، ۱۰ نفر (۱۳/۲٪) و ۳۳ نفر (۴۳/۴٪) از دهیاران، به ترتیب بسیار کم و کم به راه‌اندازی کسب و کار در زمان حاضر گرایش دارند، در حالی که ۳۰ نفر (۳۹/۵٪) از دهیاران، تمایل زیاد و فقط ۳ نفر (۳/۹٪) تمایل بسیار زیادی به راه‌اندازی کسب و کار دارند.

ب) یافته‌های استنباطی

پرسش اصلی پژوهش حاضر عبارت است از: "کارآفرینی دهیاران با توجه به ویژگی‌های رفتاری کارآفرینان چه میزان است؟" فرضیه آماری عبارت است از:

توسعه روستایی، دوره سوم، شماره ۲، پاییز و زمستان ۱۳۹۰

میزان کارآفرینی دهیاران، کمتر یا مساوی (کمتر یا مساوی ۲/۵ در طیف لیکرت) ۱۸۰ (نمره کل) است.

$$H_0: \mu \leq 180$$

میزان کارآفرینی دهیاران، بیشتر از ۱۸۰ (بیشتر از ۲/۵ در طیف لیکرت) است. $H_1: \mu > 180$

برای مشخص کردن نحوه کارآفرینی و مؤلفه‌های آن، از آزمون T تک نمونه‌ای و برای تعیین رتبه هر یک از مؤلفه‌ها، از آزمون فریدمن استفاده شد.

جدول (۵): میانگین و انحراف استاندارد و نتایج آزمون T تک نمونه‌ای دهیاران در هر یک از چهار ویژگی کارآفرینی

SIG	T	انحراف معیار	میانگین	ویژگی‌های شخصیتی
۰/۰۵	۵۶/۲۰	۷/۹۸	۵۱/۴۶	ریسک‌پذیری متعادل
۰/۰۵	۷۹/۴۸	۵/۷۲	۵۲/۱۴	نیاز به موفقیت
۰/۰۵	۲۴/۶۶	۷/۸۱	۲۲/۱۰	تحمل ابهام
۰/۰۵	۸۷/۷۸	۸/۹۳	۸۹/۸۶	خلاقیت
۰/۰۵	۹۴/۳۲	۱۹/۹۲	۲۱۵/۵۷	کارآفرینی

میانگین ویژگی‌های چهارگانه، یعنی مؤلفه‌های کارآفرینی و نیز میانگین کل پرسشنامه، که بیانگر کارآفرینی به طور کلی است، در جدول (۵) بیان شده است. همان طور که در جدول (۵) مشاهده می‌شود، خلاقیت در مقایسه با سایر ویژگی‌ها، بیشترین میانگین (۸۹/۸۶) و ویژگی تحمل ابهام (۲۲/۱۰) نیز کم‌ترین میانگین را دارد. میزان کارآفرینی که میانگین کل پرسشنامه است، ۲۱۵/۵۷ محاسبه شده است. آزمون t تک نمونه‌ای نشان داد که بین میانگین کارآفرینی و حد متوسط هر پرسشنامه که ۱۸۰ است (با توجه به چهاردرجه‌ای بودن هر پرسش و نمره ۲/۵ به عنوان نمره متوسط و نیز وجود هفتاد و دو پرسش در پرسشنامه) تفاوت معنی‌دار وجود دارد ($p < 0/05$). به بیان دیگر، کارآفرینی دهیاران بیشتر از حد میانگین است. آزمون t تک نمونه‌ای بین میانگین هر یک از مؤلفه‌های کارآفرینی و حد میانگین هر مؤلفه نیز تفاوت معنی‌داری را نشان داده است (ریسک‌پذیری با ۱۸ پرسش و میانگین ۴۵، نیاز به موفقیت با ۱۵ پرسش و میانگین ۳۷/۵، تحمل ابهام با ۱۱ پرسش و میانگین ۲۷/۵، خلاقیت با ۲۸ پرسش و میانگین ۷۰).

فرضیه‌های پژوهش

(۱) ظاهراً بین سن و مهارت (فنی و حرفه‌ای) دهیاران با میزان کارآفرینی آنها، تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

برای آزمون فرضیه فوق، از تحلیل واریانس دوطرفه استفاده شد.

بررسی و سنجش ویژگی‌های کارآفرینی دهیاران و ...

جدول (۶): توزیع سن و مهارت فنی و حرفه‌ای دهیاران بر حسب میانگین کارآفرینی

سن	میانگین کارآفرینی	تعداد	انحراف معیار	مهارت فنی و حرفه‌ای	میانگین کارآفرینی	تعداد	انحراف معیار
۲۵-۲۹	۲۱۹	۲۹	۱۳/۵	دارای مهارت	۲۲۰	۴۱	۱۹
۳۰-۳۴	۲۱۲	۴۰	۲۴	فاقد مهارت	۲۱۲	۳۵	۲۱
۳۵-۳۹	۲۱۸	۶	۱۷	جمع کل	۲۱۵	۷۶	۱۹/۹
۴۰-۴۴	۲۰۸	۱	۰	سن / سطح معنی‌داری	۰/۳۵۴	مقدار آزمون F	۱/۱۰
جمع کل	۲۱۵	۷۶	۱۹/۹	مهارت / سطح معنی‌داری	۰/۰۴۶	مقدار آزمون F	۴/۱۲
سن و مهارت فنی و حرفه‌ای			سطح معنی‌داری		۰/۰۲۵	مقدار آزمون F	۳/۹۰
			ضریب تعیین تعدیل شده				
			۰/۱۱۱				

همان‌طور که در جدول (۶) مشاهده می‌شود، اثر اصلی متغیر سن ($F=1/10$, $sig= /354$) بر نمره کارآفرینی دهیاران، معنی‌دار نیست. یعنی به لحاظ آماری، میانگین کارآفرینی در بین سنین مختلف دهیاران، به جز سن ۴۰-۴۴ یکسان است.

اثر اصلی متغیر مهارت فنی و حرفه‌ای ($F = 4/12$, $sig = /046$) بر نمره کارآفرینی دهیاران، معنی‌دار است، یعنی به لحاظ آماری، میانگین کارآفرینی در دو سطح دهیاران با مهارت و فاقد مهارت تفاوت دارد. به طوری که دهیاران دارای مهارت فنی و حرفه‌ای، از میانگین کارآفرینی بیشتری برخوردار هستند (۲۲۰).

سن و مهارت فنی و حرفه‌ای دهیاران نیز اثر متقابلی بر یکدیگر دارند. یعنی به لحاظ آماری، تعامل بین سن و مهارت فنی و حرفه‌ای و تأثیر همزمان این دو متغیر مستقل بر کارآفرینی معنی‌دار است. ($Sig= /025$, $F= 3/90$)

(۲) ظاهراً بین سن و تمایل به راه‌اندازی کسب و کار دهیاران با میزان کارآفرینی آنان تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

نتایج حاصل از تحلیل واریانس دوطرفه، در جدول (۷) بیان شده است.

توسعه روستایی، دوره سوم، شماره ۲، پاییز و زمستان ۱۳۹۰

جدول (۷): توزیع سن و تمایل به راه‌اندازی کسب‌وکار دهیاران بر حسب میانگین کارآفرینی

سن	میانگین کارآفرینی	تعداد	انحراف معیار	تمایل به راه‌اندازی کسب و کار	میانگین کارآفرینی	تعداد	انحراف معیار
۲۵-۲۹	۲۱۷	۲۹	۵	خیلی کم	۲۱۹	۱۰	۱۶
۳۰-۳۴	۲۱۷	۴۰	۳/۶	کم	۲۱۵	۳۳	۱۹/۸
۳۵-۳۹	۲۱۲	۶	۸	زیاد	۲۱۴	۳۰	۲۲
۴۰-۴۴	۲۰۸	۱	۱۸/۶	خیلی زیاد	۲۳۳	۳	۶
جمع کل	۲۱۵	۷۶	۱۹/۹	جمع کل	۲۱۵	۷۶	۱۹/۹
سن	سطح معنی‌داری	۰/۷۷۸		مقدار آزمون F		۰/۳۶۶	
تمایل به راه‌اندازی کسب و کار	سطح معنی‌داری	۰/۱۶۵		مقدار آزمون F		۱/۷۵	
سن و تمایل به راه‌اندازی کسب و کار	سطح معنی‌داری	۰/۰۱۱		مقدار آزمون F		۴	
ضریب تعیین تعدیل شده				۰/۱۲۸			

همان‌طور که در جدول (۷) مشاهده می‌شود، اثر اصلی متغیر سن ($F = /366$, $sig = /778$) بر نمره کارآفرینی دهیاران معنی‌دار نیست. یعنی به لحاظ آماری، میانگین کارآفرینی در بین سنین مختلف یکسان است. البته به جز محدوده سنی ۴۰-۴۴ که کمترین میزان کارآفرینی (۲۰۸) را دارد.

اثر اصلی متغیر تمایل به راه‌اندازی کسب و کار ($F = /175$, $sig = /165$) بر نمره کارآفرینی دهیاران معنی‌دار نیست، یعنی به لحاظ آماری، میانگین کارآفرینی در سطوح مختلف تمایل دهیاران برای راه‌اندازی کسب و کار یکسان است و تفاوتی ندارد. البته به جز دهیاران دارای تمایل خیلی زیاد به راه‌اندازی کسب و کار که بیشترین میزان کارآفرینی (۲۳۳) را دارند.

سن و تمایل به راه‌اندازی کسب و کار نیز اثر متقابلی بر یکدیگر دارند، یعنی به لحاظ آماری، تعامل بین سن و تمایل به راه‌اندازی کسب و کار و تأثیر همزمان هر دو متغیر مذکور بر کارآفرینی، معنی‌دار است ($F=4$, $sig = /011$) (۳) ظاهراً بین تحصیلات و مهارت (فنی و حرفه‌ای) دهیاران با میزان کارآفرینی آنان تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

برای آزمون فرضیه فوق نیز از تحلیل واریانس دوطرفه استفاده شده است. نتایج در جدول (۸) بیان شده است.

بررسی و سنجش ویژگی‌های کارآفرینی دهیاران و ...

جدول (۸): توزیع تحصیلات و مهارت فنی و حرفه‌ای دهیاران بر حسب کارآفرینی

تحصیلات	میانگین کارآفرینی	تعداد	انحراف معیار	مهارت فنی و حرفه‌ای	میانگین کارآفرینی	تعداد	انحراف معیار
راهنمایی	۲۲۶	۴	۰	دارای مهارت	۲۱۶	۴۱	۱۸/۹
متوسطه	۲۰۹	۳	۰/۶	فاقد مهارت	۲۱۵	۳۵	۲۰/۶
دیپلم	۲۱۷	۲۵	۲۶	جمع کل	۲۱۵	۷۶	۱۹/۹
فوق دیپلم	۲۱۶	۱۰	۱۷	سن / سطح معنی داری	۰/۷۱۱	مقدار آزمون F	۰/۵۳۵
لیسانس	۲۱۵	۳۴	۱۸	مهارت / سطح معنی داری	۰/۳۰۳	مقدار آزمون F	۱/۸
جمع کل	۲۱۵	۷۶	۱۹/۹				
تحصیلات و مهارت	سطح معنی داری	۰/۷۷۲	مقدار آزمون F	۰/۴۴۴			
ضریب تعیین تعدیل شده		-۰/۰۱۲					

همان طور که در جدول (۸) مشاهده می‌شود، اثر اصلی متغیر تحصیلات ($F = /535, sig = /711$) بر نمره کارآفرینی دهیاران، معنی دار نیست. یعنی به لحاظ آماری، میانگین کارآفرینی در بین سطوح مختلف تحصیلی دهیاران، یکسان است. البته به جز مقاطع راهنمایی و متوسطه که میانگین آنها به ترتیب ۲۲۶ و ۲۰۹ است.

اثر اصلی متغیر مهارت فنی و حرفه‌ای ($F = 1/8, sig = /303$) بر نمره کارآفرینی دهیاران معنی دار نیست، یعنی به لحاظ آماری، میانگین کارآفرینی در سطح مهارت فنی و حرفه‌ای (دارا بودن و نبودن) تفاوتی ندارد. تحصیلات و مهارت فنی و حرفه‌ای دهیاران نیز اثر متقابلی بر یکدیگر ندارند، یعنی به لحاظ آماری، تعامل بین تحصیلات و مهارت فنی و حرفه‌ای و تأثیر همزمان دو متغیر مذکور بر متغیر کارآفرینی معنی دار نیست ($F = /444, sig = /772$).

(۳) بین تحصیلات و تمایل به راه‌اندازی کسب و کار دهیاران با میزان کارآفرینی آنان، تفاوت معنی داری وجود دارد.

نتایج حاصل از تحلیل واریانس دوطرفه برای آزمون فرضیه فوق، در جدول (۹) بیان شده است.

توسعه روستایی، دوره سوم، شماره ۲، پاییز و زمستان ۱۳۹۰

جدول (۹): توزیع تحصیلات و تمایل به راه‌اندازی کسب و کار دهیاران بر حسب کارآفرینی

تحصیلات	میانگین کارآفرینی	تعداد	انحراف معیار	تمایل به راه‌اندازی کسب و کار	میانگین کارآفرینی	تعداد	انحراف معیار
راهنمایی	۲۲۶	۴	۰	خیلی کم	۲۱۹	۱۰	۱۶
متوسطه	۲۰۹	۳	۰/۶	کم	۲۱۵	۳۳	۱۹/۸
دیپلم	۲۱۵	۲۵	۲۶	زیاد	۲۱۵	۳۰	۲۱/۷
فوق دیپلم	۲۱۷	۱۰	۱۷	خیلی زیاد	۲۳۳	۳	۵/۸
لیسانس	۲۱۵	۳۴	۱۸	جمع کل	۲۱۵	۷۶	۱۹/۹
جمع کل	۲۱۵	۷۶	۱۹/۹				
تحصیلات	سطح معنی داری	۰/۵۴۱	مقدار آزمون F	۰/۷۸۲			
تمایل به راه‌اندازی کسب و کار	سطح معنی داری	۰/۲۴۵	مقدار آزمون F	۱/۴۲			
تحصیلات و تمایل به راه‌اندازی کسب و کار	سطح معنی داری	۰/۴۲۴	مقدار آزمون F	۱			
ضریب تعیین تعدیل شده				-۰/۰۲۲			

همان طور که در جدول (۹) مشاهده می‌شود، اثر اصلی متغیر تحصیلات ($F = 782, sig = 541$) بر نمره کارآفرینی دهیاران، معنی‌دار نیست. یعنی به لحاظ آماری، میانگین کارآفرینی در بین سطوح مختلف تحصیلی، به جز مقطع راهنمایی و متوسطه یکسان است.

اثر اصلی متغیر تمایل به راه‌اندازی کسب و کار ($F = 1/42, sig = /245$) بر نمره کارآفرینی دهیاران معنی‌دار نیست، یعنی به لحاظ آماری، میانگین کارآفرینی در سطوح مختلف تمایل دهیاران برای راه‌اندازی کسب‌وکار یکسان است و تفاوتی ندارد. به جز دهیاران دارای تمایل بسیار زیاد به راه‌اندازی کسب و کار که بیشترین میزان کارآفرینی (۲۳۳) را دارند.

تحصیلات و تمایل به راه‌اندازی کسب و کار نیز تأثیر متقابل بر یکدیگر ندارد. یعنی به لحاظ آماری، تعامل بین تحصیلات و تمایل به راه‌اندازی کسب و کار و تأثیر همزمان دو متغیر مذکور بر کارآفرینی معنی‌دار نیست ($F=1, sig = /424$).

نتیجه‌گیری

فروپاشی نظام سنتی ارباب-رعیتی، تحولات گسترده‌ای را در زندگی جامعه روستایی پدید آورد. لیکن این دگرگونی، آثار و عواقب منفی زیادی داشت. تقسیم ناعادلانه زمین بین روستاییان، موجب بیکاری فزاینده و مهاجرت تعداد زیادی از افراد فاقد مهارت‌های ضروری به شهرها شد که پیامدهایی نظیر حاشیه‌نشینی، گسترش مشاغل کاذب، آسیب‌های اجتماعی و غیره داشت. علاوه بر این، مدیریت وقت روستایی، به دلیل ناآشنایی با زندگی روستایی و فقدان مهارت‌ها و آموزش‌های لازم، موجب کاهش مشارکت روستاییان و وابستگی شدید آنها به دولت شد. گرچه سیاست‌های غلط بخش روستایی و کشاورزی نیز مزید بر علت بود.

با پیروزی انقلاب، به ویژه با آغاز برنامه‌های توسعه‌ای، نقش آموزش و مهارت‌آموزی برای ایجاد اشتغال مولد و متنوع، به طور جدی مورد تأکید قرار گرفت. مدیریت روستایی نیز که با تشکیلاتی نظیر شورای اسلامی، خانه همیار، دفتر عمران روستایی و غیره در روستاها شکل گرفته بود، به دلیل نداشتن زمینه‌های لازم و سازمان‌های اجرایی مرتبط، به توفیق قابل قبولی دست نیافتند. به دلیل نابسامانی‌های یادشده در سال ۱۳۷۷، قانون تأسیس دهیاری خودکفا در روستاهای کشور به تصویب رسید. طبق این قانون، دهیاری نهاد عمومی غیردولتی تعریف شده است و دهیار، مسئولیت دهیاری را بر عهده دارد. شورای اسلامی روستا، به طور مستقیم به انتخاب دهیار می‌پردازد.

از آنجایی که دهیاری ساختار ساده‌ای دارد که در مرحله اول مستقیماً با مردم و شورای اسلامی روستا و در مرحله بعد با بخشداری و فرمانداری مرتبط است، شخصیت، ویژگی‌ها و توانمندی‌های دهیار در عرضه خدمات بهتر به جامعه روستایی، مهم است. دهیار مسئول مستقیم تعامل با مردم (و بخش خصوصی)، شورای اسلامی روستا، دولت و نهادهای آن است. در وظایف دهیار، شناسایی زمینه‌ها و فرصت‌های اشتغال برای بیکاران جامعه روستایی و نیز ایجاد منابع درآمدی برای دهیاری، مورد تأکید جدی قرار گرفته است. این مهم نیز جز با ارائه آموزش‌ها و مهارت‌های کارآفرینی میسر نخواهد شد.

آموزش‌های کارآفرینی می‌تواند با تغییر نگرش، شناسایی فرصت‌ها، افزایش ریسک‌پذیری، ارائه تفکر خلاق و مدیریت حل مسأله، دهیاران را در این زمینه یاری دهد. لیکن آموزش‌های مذکور، مبتنی بر مهارت‌های فنی و حرفه‌ای است.

هدف اصلی پژوهش حاضر، سنجش ویژگی‌های کارآفرینی در دهیاران و تأثیر مهارت‌های فنی و حرفه‌ای بر این ویژگی‌ها است. نتایج پژوهش نشان داد:

توسعه روستایی، دوره سوم، شماره ۲، پاییز و زمستان ۱۳۹۰

۱. دهیاران مورد بررسی، از بین چهار ویژگی اصلی کارآفرینان، در سه ویژگی بسیار قوی بودند (ریسک‌پذیری متعادل، نیاز به موفقیت و خلاقیت) و فقط ویژگی تحمل ابهام در بین آنها ضعیف است. در مجموع، دهیاران از روحیه یا توانایی بالقوه کارآفرینی برخوردارند.
  ۲. تعامل بین سن و دارا بودن مهارت فنی و حرفه‌ای دهیاران و تأثیر این دو متغیر به طور همزمان بر میانگین کارآفرینی معنی‌دار است. به طوری که دهیاران واقع در دو محدوده سنی ۲۹-۲۵ و ۳۹-۳۵ و با مهارت فنی و حرفه‌ای، بیشترین میانگین کارآفرینی را دارند.
  ۳. تعامل بین سن و تمایل به راه‌اندازی کسب‌وکار در دهیاران و تأثیر همزمان این دو متغیر بر میانگین کارآفرینی آنان معنی‌دار است. به طوری که دهیارانی که در سنین ۲۹-۲۵ و ۳۴-۳۰ قرار دارند، تمایل بسیار فراوانی به راه‌اندازی کسب و کار و نیز بیشترین میانگین کارآفرینی را دارند.
  ۴. تعامل بین تحصیلات و مهارت فنی و حرفه‌ای دهیاران و تأثیر همزمان این دو متغیر بر میانگین کارآفرینی آنان معنی‌دار نیست. به طوری که دهیاران با مهارت و فاقد مهارت، میانگین کارآفرینی یکسانی دارند.
  ۵. تعامل بین تحصیلات و تمایل به راه‌اندازی کسب و کار و تأثیر همزمان این دو متغیر، بر میانگین کارآفرینی آنان معنی‌دار نیست. به طوری که تمایل به راه‌اندازی کسب و کار (در سطوح خیلی کم، کم، و زیاد) تقریباً یکسان بوده است. به جز دهیاران با تمایل خیلی زیاد که بیشترین میانگین کارآفرینی را دارند.
- با بررسی سن و تحصیلات دهیاران مورد بررسی مشخص گردید که نزدیک به ۹۰٪ از دهیاران، در محدوده سنی ۳۴-۲۵ سال هستند و ۵۸٪ از آنها نیز تحصیلات عالی دارند. ورود مدیران جوان با تحصیلات عالی به جامعه روستایی، بیانگر واگذاری حوزه مدیریت روستایی به افرادی است که از سرمایه انسانی حرفه‌ای (تحصیلات) برخوردار هستند. لیکن امروزه در پژوهش‌های کارآفرینی ثابت شده است که صرفاً دریافت مدرک تحصیلی از مراکز آموزش عالی، موجب پیدایش کارآفرینی در جامعه نمی‌شود، بلکه محتوای دروس و آموزش‌های کارآفرینی، می‌تواند در کارآفرین شدن یا کسب ویژگی‌های کارآفرینی مؤثر باشد. همان طور که ملاحظه شد، ترکیب‌های دومتغیری تحصیلات-مهارت فنی و حرفه‌ای و تحصیلات-تمایل به راه‌اندازی کسب و کار، در کارآفرینی دهیاران تأثیر ندارد. یافته فوق بیانگر این موضوع است که بسیاری از فارغ‌التحصیلان ما با مفاهیم کارآفرینی و شناخت فرصت‌های کسب و کار ناآشنا هستند. البته این موضوع، با توجه به جدید بودن این آموزش‌ها در ایران طبیعی است. اقدام نظام آموزش عالی ما برای برگزاری دوره‌های کارآفرینی و گنجاندن دروس کارآفرینی و نیز ارتباط متقابل با سازمان فنی و حرفه‌ای، می‌تواند زمینه‌های ورود فارغ‌التحصیلان را به بازار کار فراهم کند، و از تقاضای دانش‌آموختگان برای استخدام در نهادها و سازمان‌های دولتی و رشد تفکر پشت میز نشینی بکاهد. آمارهای بین‌المللی در زمینه کارآفرینی، نشان می‌دهد که فقط در آمریکا، ۷۰ درصد از زنان کارآفرین، تحصیلات عالی دارند.

بررسی و سنجش ویژگی‌های کارآفرینی دهیاران و ...

یافته‌های پژوهش همچنین نشان داد که حدود ۵۳/۹ درصد از دهیاران، از مهارت‌های فنی و حرفه‌ای برخوردار هستند، و به تبع آن نیز ۳۹/۵ درصد، تمایل زیاد و ۳/۹ درصد، تمایل بسیار زیاد به راه‌اندازی کسب و کار دارند. در واقع، ماهیت اصلی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای نیز نوعی پرورش کارآفرین است. به طوری که بعد از کسب مهارت و تخصیص دانش فنی، قادر خواهند بود فرصت‌های شغلی مناسب را ایجاد کنند یا به دست آورند، پس همان طور که لیونز می‌گوید، این نوع آموزش‌ها، ضروری‌ترین آموزش‌ها برای موفقیت در کسب و کار هستند و تمایل فرد را برای راه‌اندازی کسب‌وکاری افزایش می‌دهند.

امروزه با وجود زمان کوتاهی که از تأسیس دهیاری می‌گذرد، ضرورت توجه به آموزش دهیاران، بیش از پیش ضروری است. به ویژه ملاحظه وظایف دهیار نشان می‌دهد که برای جلب مشارکت‌های مردمی، بخش خصوصی، شناسایی فرصت‌های اشتغال و کارآفرینی، ایجاد منابع درآمدی برای دهیاری و غیره به آموزش‌های کارآفرینی، فنی، مدیریتی، ارتباطی و غیره نیاز است. پس انتخاب دهیار از سوی شورای اسلامی روستا بر اساس عوامل مهارتی و سوابق مدیریتی، می‌تواند گام مثبتی در عرضه خدمات جدید به جامعه روستایی باشد.

منابع

- ازکیا، مصطفی (۱۳۸۵). جامعه‌شناسی توسعه و توسعه نیافتگی روستایی ایران. تهران: انتشارات اطلاعات. چاپ هفتم.
- ازکیا، مصطفی و غفاری، غلامرضا (۱۳۸۴). جامعه‌شناسی توسعه. تهران: انتشارات کیهان. چاپ پنجم.
- امینی، علیرضا (۱۳۸۷). شاخص‌های کلیدی بازار کار در سرشماری سال‌های ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵. هفته نامه بازار کار. شماره ۳۷۴. سال هشتم.
- ایمانی جاجرمی، حسین (۱۳۸۷). دانشنامه مدیریت شهری و روستایی. سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور. تهران: نشر موسسه فرهنگی، اطلاع رسانی و مطبوعاتی شورای علمی. چاپ اول.
- پرداختچی، محمد حسن و شفیع زاده، حمید (۱۳۸۵). درآمدی بر کارآفرینی سازمانی. تهران: انتشارات ارسباران.
- دانائی فرد، حسن، فروهی، مهشید و صالحی، علی (۱۳۸۶). ارتقاء کارآفرینی در ایران: تحلیلی بر نقش دولت. فصلنامه پژوهش‌های بازرگانی. شماره ۴۲، صص ۲۶۲-۲۲۱.
- سند توسعه زیر بخش مدیریت روستایی در برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۸۸-۱۳۸۴). سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور، معاونت امور دهیاری‌ها، صص ۱-۲۴.
- سیدمن، استیون (۱۳۸۷). کشاکش آراء در جامعه‌شناسی. ترجمه جلیل محمدی. تهران: نشر نی.
- شریفی، حسن پاشا (۱۳۸۳). رابطه خلاقیت و ویژگی‌های شخصیتی در دانش آموزان دبیرستان‌های تهران. فصلنامه نوآوری‌های آموزشی. سال سوم. شماره هفتم.
- صمد آقایی، جلیل (۱۳۷۸). سازمان‌های کارآفرین. تهران: انتشارات مرکز آموزش مدیریت دولتی.

توسعه روستایی، دوره سوم، شماره ۲، پاییز و زمستان ۱۳۹۰

- طالب، مهدی (۱۳۷۶). مدیریت روستایی در ایران. تهران: انتشارات دانشگاه تهران. چاپ دوم.
- طالب، مهدی؛ موسی عنبری (۱۳۸۴). جامعه‌شناسی روستایی، ابعاد تغییر و توسعه در جامعه روستایی ایران. تهران: انتشارات دانشگاه تهران. چاپ اول.
- عظیمی چنزق، علی (۱۳۸۲). نقش آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در توسعه کارآفرینی. اداره کل آموزش فنی و حرفه‌ای استان آذربایجان شرقی.
- کارآفرینی و اشتغال در نظام آموزش عالی. روزنامه مردم سالاری. شماره ۱۸۲۴، ۲۸ خرداد ۸۷، mardomsalari.com
- کردناجیح، اسدا...؛ محمدرضا زالی؛ حیدرعلی هومن؛ شهاب‌الدین شمس (۱۳۸۶). ابزار سنجش ویژگی‌های شخصیتی کارآفرینان ایرانی. تهران: انتشارات دانشگاه تربیت مدرس. چاپ اول.
- متوسلی، محمود (۱۳۸۴). توسعه اقتصادی. تهران: انتشارات سمت. چاپ دوم.
- مقیمی، سید محمد (۱۳۸۳). کارآفرینی در نهادهای جامعه ملنی. تهران: انتشارات دانشگاه تهران و مرکز کارآفرینی دانشگاه تهران. چاپ دوم.
- مقیمی، سید محمد؛ محمود احمد پور داریانی (۱۳۸۷). آموزش کارآفرینی در کسب و کارهای کوچک و متوسط ایران: نیازها و راهکارها. فصلنامه توسعه کارآفرینی. سال اول. شماره اول، صص ۲۴۳-۲۰۵.
- مهدوی، مسعود (۱۳۷۷). مقدمه‌ای بر جغرافیای روستایی ایران. تهران: انتشارات سمت.
- مهدوی، مسعود و نجفی کانی، علی اکبر (۱۳۸۴). «دهیاری‌ها، تجربه‌ای دیگر در مدیریت روستایی»، پژوهش‌های جغرافیایی. شماره پنجاه و سوم، صص ۳۹-۲۱.
- و ثوقی، منصور (۱۳۸۶). جامعه‌شناسی روستایی. تهران: انتشارات کیهان. چاپ دوازدهم.
- Cell, Elizabeth (2008). *The Entrepreneurial Personality: A Social Construction*. London: Rutledge.
- Cotton, J (1990). *Enterprise Education Experience. A Manual for School-Based in- Service Training*. CASDEC.
- Deakins, David & Freel Mark (2002). *Entrepreneurship and Small Firms*. 3th edition. London. MC Graw-Hill.
- Forter L. Marian (2006). *Entrepreneurs and Their Social Network: Motivations, Expectation and Outcomes*. the George Washington University. (PhD Dissertation).
- Gibb, A (1987). Enterprise Culture- Its Meaning and Implications for Education and Training. *Journal of European Industrial Training*. 11 (2).
- Islam, K, M, Baharul (2009). *Rural Entrepreneurship For Women: A Case For Wealth Creation by Africa's Rural Poor Amidst Global Financial And Economic Crises*. African Economic Conference 2009 Fostering Development In An Era Of Financial And Economic Crises 11-13 November 2009. United Nations Conference Centre. Addis Ababa. Ethiopia.
- Landstrom, Hans (2005). *pioneers in Entrepreneurship and small Business Research method: Historical Approach*. Springer. Boston.
- Lundstrom, Anders & Stevenson A. Lois (2003). *Entrepreneurship Policy*. Theory and Practice. New York: Kluwer Academic Publisher.
- William L. Smith , Ken. Schallenkamp & Douglas E. Eichholz (2005). Entrepreneurial Skills Assement: An Exploratory Study, *Journal of Small Business Management*. 43 (5), 1-40.